

UZASADNIENIE

K. K. (1) oskarżony został o to, że:

I. w dniu 11 sierpnia 2013 r. w D.w mieszkaniu przy ul. (...) zaatakował A. K. (1), popychając ją oraz wykręcając rękę, w wyniku czego doznała ona bolesności głowy oraz bólu prawego ramienia, co spowodowało naruszenie nietykalności cielesnej pokrzywdzonej, tj. o czyn z art. 217 § 1 kk;

II. w dniu 11 sierpnia 2013 r. w D.w mieszkaniu przy ul. (...) zaatakował A. K. (2), popychając ją i szarpiąc, w następstwie czego doznała ona obrażeń ciała w postaci powierzchownych służeń ramienia i przedramienia lewego oraz obrzęku lewego i prawego policzka, powodując u niej naruszenie czynności narządu ciała trwające nie dłużej niż 7 dni, tj. o czyn z art. 157 § 1 kk.

Powyższy akt oskarżenia sporządził i wniósł ustanowiony przez A. K. (1) pełnomocnik, który wskazał, iż czynność tę wykonuje „w imieniu oskarżyciela prywatnego A. K. (1), w tym działającej jako przedstawicielka ustawowa małoletniej A. K. (2)”.

Wyrokiem z dnia 27 kwietnia 2015 r. w sprawie II K 246 / 14 Sąd Rejonowy w Piotrkowie Tryb.:

I. oskarżonego K. K. (2) uznał za winnego tego, że:

1. w dniu 11 sierpnia 2013 r. w D.w mieszkaniu przy ul. (...) naruszył nietykalność cielesną A. K. (1) popychając ją i wykręcając rękę, przez co spowodował bolesność prawego barku i prawego ramienia oraz ból w rejonie potylicznym, tj. czynu z art. 217 § 1 kk i przyjmując, że naruszenie nietykalności cielesnej wywołało wyzywające się zachowanie pokrzywdzonej na podstawie art. 217 § 2 kk odstąpił od wymierzenia oskarżonemu kary;

2. w tym samym miejscu i czasie jak w punkcie pierwszym naruszył nietykalność cielesną A. K. (2) w ten sposób, że chwycił ją za lewe ramię, lekko uderzył w lewy policzek i pchnął na szafę powodując krwiaki oraz zaczerwienienie na lewym ramieniu oraz lewego policzka i wtórne służenie potylicy, tj. czynu z art. 217 § 1 kk i za czyn ten na podstawie art. 217 § 1 kk wymierzył mu karę 40 stawek dziennych, przyjmując wysokość jednej stawki na kwotę 20 złotych;

II. na podstawie art. 46 § 2 kk orzekł wobec oskarżonego nawiązkę na rzecz A. K. (2) w kwocie 1000 złotych;

III. obciążył oskarżonego opłatą sądową na rzecz Skarbu Państwa w kwocie 80 złotych.

Powyższy wyrok zaskarżył w całości obrońca oskarżonego K. K. (1), formułując zarzuty w sposób następujący:

a) obrazy przepisów prawa procesowego, tj. art. 5 § 1 i 2 kpk w zw. z art. 7 kpk i art. 410 kpk, skutkującej błędem w ustaleniach faktycznych, wskutek oparcia ustaleń na dowolnej ocenie materiału dowodowego zebranego w toku postępowania, a w szczególności:

- nieuzasadnionym przyjęciu, że oskarżony dopuścił się zarzuconych mu czynów, podczas gdy z relacji oskarżonego wynika odmienny przebieg wydarzeń w dniu 11 sierpnia 2013 r.;

- dowolnym przyjęciu, że zeznania pokrzywdzonych polegają na prawdzie, podczas gdy zeznania A. K. (1) ewidentnie są nacechowane niechęcią do oskarżonego i sprzeczne nie tylko z zasadami logicznego rozumowania, ale również z pozostałym materiałem dowodowym, w tym zeznaniami świadków oraz biegłego z zakresu medycyny sądowej, a zeznania małoletniej nie mogą zostać uznane za wiarygodne, ponieważ zgodnie z opinią biegłego psychologa jej relacje nacechowane są negatywnym nastawieniem, wynikającym z wpływu osób dorosłych;

- pominięciu sprzeczności w zeznaniach małoletniej i jej matki w zakresie przebiegu zdarzenia, w tym co do rzekomej przemocy, jakiej oskarżony miał dopuścić się wobec nich;

- dowolnym ustaleniu, że oskarżony spowodował u A. K. (2) obrażenia ciała, w szczególności obrzęku lewego i prawego policzka oraz na ramieniu, podczas gdy z relacji matki małoletniej wynika, że A. K. (2) miała zostać uderzona przez oskarżonego jednokrotnie, a z opinii biegłego R. K. wynika, iż co do mechanizmu powstania obrzęku na policzkach istnieją uzasadnione wątpliwości;

- dowolnym ustaleniu, że obrażenia, jakie miały powstać u A. K. (1) powstały na skutek zachowania oskarżonego, podczas gdy z innych dowodów, w tym opinii biegłego i wyjaśnień oskarżonego nie można w sposób nie budzący wątpliwości wniosku takiego wyprowadzić;

b) naruszenia art. 193 § 1 kpk w zw. z art. 202 § 1 kpk poprzez odstąpienie od przeprowadzenia badań sądowo psychiatrycznych oskarżonego pomimo, że istniały ku temu warunki.

Skarżący wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uniewinnienie oskarżonego od zarzuconych czynów, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Niezależnie od podniesionych w apelacji zarzutów, wobec ustawowego obowiązku badania z urzędu tzw. bezwzględnych przyczyn odwoławczych wymienionych w art. 439 § 1 kpk, Sąd Okręgowy stwierdził, iż jedną z takich przyczyn – brakiem skargi uprawnionego oskarżyciela (art. 439 § 1 pkt 9 kpk w zw. z art. 17 § 1 pkt 9 kpk) – zaskarżone orzeczenie dotknięte było w części dotyczącej czynu, jaki miał zostać popełniony przez oskarżonego na szkodę jego małoletniej córki.

Jak już wyżej sygnalizowano, niniejsze postępowanie zainicjowane i kontynuowane było w wyniku prywatnego aktu oskarżenia, jaki wniesiony został do Sądu Rejonowego w Opocznie przez pełnomocnika ustanowionego przez A. K. (1), która działała nie tylko w imieniu własnym, ale także jako przedstawicielka ustawowa małoletniej A. K. (2), pokrzywdzonej czynem opisanym w punkcie II aktu oskarżenia, którego sprawcą miał być ojciec małoletniej. W tej sytuacji przypomnieć trzeba, iż co prawda art. 51 § 2 kpk przewiduje, że w sytuacji, gdy pokrzywdzonym jest małoletni, prawa jego może wykonywać przedstawiciel ustawowy (jakim wobec A. K. (2) jest niewątpliwie posiadająca pełnię władzy rodzicielskiej matka), tym niemniej uregulowanie to nie jest pozbawione ograniczeń. Rodzic małoletniego nie może bowiem, działając w charakterze jego przedstawiciela ustawowego, wykonywać praw małoletniego jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym (w tym także w postępowaniu z oskarżenia prywatnego), jeżeli oskarżonym jest drugi z rodziców (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2010 r., I KZP 10 / 10, opubl. Lex/el). W uzasadnieniu przywoływanej uchwały Sąd Najwyższy zasadnie podniósł min., iż tego rodzaju ograniczenie znajduje uzasadnienie w dbałości o ochronę więzów rodzinnych pomiędzy małoletnim, a rodzicem, na wypadek, gdyby przeciwko niemu miało być skierowane zbyt pochopne lub wręcz instrumentalne oskarżenie (podyktowane wyłącznym interesem drugiego z rodziców, a z pominięciem dobra dziecka). Nie oznacza to oczywiście pozbawienia któregokolwiek z rodziców możliwości działania, gdyby drugi rodzic rzeczywiście godził w chronione przez prawo karne dobra małoletniego. Istnieje bowiem możliwość zawiadomienia o tym fakcie prokuratora (złożyć takie zawiadomienie drugi z rodziców może działając w swoim imieniu, a nie jako przedstawiciel ustawowy małoletniego) celem objęcia ściganiem z urzędu przestępstwa prywatnoskargowego. Gdyby zaś prokurator uznał (tak, jak miało to miejsce w niniejszej sprawie), że interes społeczny nie wymaga wszczęcia postępowania przez niego w sprawie prywatnoskargowej, rodzic może wystąpić do sądu opiekuńczego z wnioskiem o ustanowienie kuratora w oparciu o przepis art. 99 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Wówczas, w razie stwierdzenia przez sąd opiekuńczy podstaw do ustanowienia kuratora, ten może zadecydować o złożeniu w imieniu małoletniego prywatnoskargowego aktu oskarżenia przeciwko temu z rodziców, który dopuścił się przestępstwa. Wykonując tę czynność kurator będzie miała na uwadze wyłącznie dobro małoletniego, którego reprezentuje. Podkreślić należy, iż w wyroku z dnia z dnia 21 stycznia 2014 r. (SK 5 / 12, opubl. Lex/el.) Trybunał Konstytucyjny uznał, że art. 51 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. -

Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, ze zm.) w związku z art. 98 § 2 pkt 2 w związku z art. 98 § 3 w związku z art. 99 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2012 r. poz. 788, ze zm.) w zakresie, w jakim wyłącza możliwość wykonywania przez rodzica małoletniego – działającego w charakterze przedstawiciela ustawowego – praw tego małoletniego jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym prowadzonym przeciwko drugiemu z jego rodziców i wprowadzają obowiązek ustanowienia w tym celu kuratora, są zgodne z art. 47 w związku z art. 51 ust. 1, z art. 48 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 i z art. 72 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz nie są niezgodne z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i z art. 72 ust. 3 Konstytucji.

Pogląd przedstawiony w przywoływanej wyżej uchwale SN jest aprobowany także w doktrynie prawa karnego procesowego (por. komentarz do art. 51 kpk w: Paprzycki Lech Krzysztof (red.), Grajewski Jan, Steinborn Sławomir, tytuł: Kodeks postępowania karnego, t. I. Komentarz do art. 1-424, opubl. Lex el. i przywoływana tam literatura, a także komentarz do art. 51 kpk w: P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, tytuł: Kodeks postępowania karnego. Komentarz do 1-296. Tom I. Wyd. 4, Warszawa 2011).

Jednocześnie Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 1 grudnia 2010 r. w sprawie III KK 315 / 09 (opubl. LEX el.), zgadzając się z tym, iż rodzic małoletniego nie może, działając w charakterze jego przedstawiciela ustawowego, wykonywać praw małoletniego jako pokrzywdzonego w postępowaniu z oskarżenia prywatnego, w którym oskarżonym jest drugi z rodziców, podniósł, iż konsekwencją odstępstwa od tego jest uznanie czynności procesowych podejmowanych w imieniu małoletniego przez rodzica (bądź przez ustanowionego przez niego pełnomocnika) za bezskuteczne, a jeśli czynność ta przybierze postać prywatnego aktu oskarżenia przeciwko drugiemu z rodziców – za równoznaczne z ujemną przesłanką procesową z art. 17 § 1 pkt 9 kpk w postaci braku skargi uprawnionego oskarżyciela. Następstwem jej stwierdzenia winna być odmowa wszczęcia postępowania, a jeśli mimo to postępowanie zostało wszczęte – jego umorzenie. Istnienie tej przesłanki podlega badaniu w każdej fazie procesu, a zatem także na etapie postępowania odwoławczego. Przeoczenie tej przesłanki przez Sąd I instancji (tak na etapie wszczęcia, jak i przy późniejszym kontynuowaniu procesu) nie konwaliduje sprzecznego z prawem stanu rzeczy i nie niweczy obowiązku badania przez sąd odwoławczy, czy akt oskarżenia wniósł podmiot uprawniony – z konsekwencjami, o jakich mowa w art. art. 439 § 1 pkt 9 kpk w zw. z art. 17 § 1 pkt 9 kpk. Dlatego w zakresie czynu, jakiego miał dopuścić się oskarżony na szkodę małoletniej córki, Sąd Okręgowy wyrok uchylił i w tej części postępowanie umorzył. W zakresie tego czynu odnośnie zarzutów apelacyjnych jest zatem bezprzedmiotowe. Stąd, mając na uwadze treść art. 436 kpk, sąd odwoławczy w tej części ograniczył rozpoznanie środka odwoławczego do opisanego wyżej uchybienia podlegającego uwzględnieniu z urzędu, gdyż jego rozpoznanie w tym zakresie było wystarczające do wydania orzeczenia.

W części dotyczącej czynu popełnionego na szkodę A. K. (1) apelację uznano za bezzasadną.

Jeśli chodzi o zarzut obrazy art. 193 § 1 kpk w zw. z art. 202 § 1 kpk, do której miało dojść w wyniku „ zaniechania przeprowadzenia badania psychiatrycznego oskarżonego, pomimo istnienia ku temu przesłanek ustawowych ” – przesłanek tych skarżący upatrywał w tym, iż „ oskarżony był poddany badaniu psychiatrycznemu w poprzednim postępowaniu karnym prowadzonym przeciwko niemu przed Sądem Rejonowym w Opocznie ” (por. uzasadnienie apelacji – k. 160). Skarżący nie sprecyzował, o jakie konkretnie postępowanie chodzi, tym niemniej zdaje się nie budzić żadnych wątpliwości, że chodzi o zakończone już postępowanie karne prowadzone przed Sądem Rejonowym w Opocznie w sprawie II K 786 / 11, w którym K. K. (1) oskarżony był o czyn z art. 207 § 1 kk i art. 157 § 1 kk w zw. z art. 11 § 2 kk (zakończyło się ono prawomocnym wyrokiem skazującym). Tak sformułowany i uzasadniony zarzut jest chybiony. Celowym jest przywołanie w tym miejscu poglądu, jaki przedstawił Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 4 marca 2009 r. (sygn. akt V KK 36 / 09, opubl. LEX el.), iż „ samo poddanie skazanego badaniom psychiatrycznym w innej sprawie nie kreuje jeszcze istnienia uzasadnionych wątpliwości, co do stanu jego poczytalności, a tym samym, nie przesądza potrzeby dopuszczenia dowodu z opinii biegłych psychiatrów i poddawania go – tylko z tego względu – kolejnym badaniom psychiatrycznym. Nie może tego tym bardziej czynić w sytuacji, w której te wcześniejsze badania nie zakwestionowały poczytalności oskarżonego w czasie dokonywania – zarzucanych mu w tym postępowaniu, w którym je przeprowadzono – innych przestępnych czynów. Zawsze bowiem ocena potrzeby przeprowadzenia dowodu z opinii biegłych psychiatrów winna być dokonana z uwzględnieniem wszystkich okoliczności – tak podmiotowych, jak i przedmiotowych – ujawnionych w danym postępowaniu. Fakt poprzednich badań jest tylko jednym z czynników,

które powinny być brane pod uwagę, bynajmniej jednak nie determinującym konieczności podjęcia takich czynności dowodowych. W sytuacji, w której nawet nie był on przez nikogo w postępowaniu przygotowawczym i jurysdykcyjnym zgłoszony, a same badania nie podważyły poczytalności skazanego (także w stopniu znacznym) nie sposób – zaniechania przez sąd przeprowadzenia z urzędu – tego rodzaju dowodów uznać za uchybienie wskazanym w drugim zarzucie kasacji przepisom prawa procesowego ”. Zbliżony pogląd przedstawił także Sąd Apelacyjny w Katowicach w postanowieniu z dnia 6 października w sprawie II AKz 697 / 04 (opubl. LEX/el.), podnosząc, iż uprzednie badania psychiatryczne oskarżonego nie mogą automatycznie oznaczać, iż w każdej przyszłej sprawie musi być on ponownie badany przez biegłych lekarzy psychiatrów. Z przywoływanego orzecznictwa wynika zatem, że aby zarzut obrazy przywoływanych wyżej przepisów był skuteczny, nie może on się ograniczać tylko do przywołania stwierdzenia, iż w innej sprawie dopuszczano dowód z opinii biegłych psychiatrów odnośnie stanu zdrowia psychicznego oskarżonego. Skarżący nie zdobył się nawet na przywołanie wniosków, jakie wówczas biegli wyprowadzali podczas opiniowania tak pisemnego, jak i ustnego (co jest zrozumiałe o tyle, że wnioski te nie były dla interesów procesowych oskarżonego korzystne). Nie mógł więc wykazać, by ówczesna opinia miała taką wymowę, że także w niniejszym postępowaniu mogła wzbudzać uzasadnione wątpliwości co do poczytalności oskarżonego w chwili popełnienia zarzucanego mu czynu, względnie jego aktualnego stanu zdrowia psychicznego. Skarżący nie wykazał także (w szczególności poprzez przedstawienie stosownej dokumentacji medycznej), by po sporządzeniu tamtej opinii stan zdrowia psychicznego oskarżonego uległ pogorszeniu na tyle, żeby ówczesną opinię uznać za nieaktualną. Nie wykazał także, by okoliczności sprawy (zwłaszcza związane ze zdarzeniami, których dotyczył prywatny akt oskarżenia) wzbudzały jakąkolwiek wątpliwość co do jego poczytalności w czasie zarzuconych mu czynów. W konsekwencji, Sąd Okręgowy nie doszukał się podstaw, by w niniejszym procesie istniała potrzeba badania stanu zdrowia psychicznego K. K. (1).

Nie są trafionymi także pozostałe zarzuty, nawiązujące już do zaprezentowanej przez Sąd I instancji oceny dowodów oraz dokonanych na jej podstawie ustaleń faktycznych. Do takich ustaleń, jak te zaprezentowane w punkcie I.1 zaskarżonego wyroku, uprawniały Sąd I instancji zeznania oskarżycielki prywatnej, albowiem wspierały je zeznania małoletniej córki stron oraz opinie biegłych chirurga oraz psychologa. A. K. (2) potwierdziła fakt agresywnego zachowania ojca wobec matki, przybierającego także postać użycia siły fizycznej. Rację ma co prawda skarżący podnosząc, iż biegła psycholog uwypuklała negatywne nastawienie małoletniej wobec ojca (wręcz odrzucające jego osobę) wskazując, iż tego rodzaju postawa dziecka nie wynika tylko z własnych doświadczeń z nim związanych, lecz w znacznej mierze jest ona również wypracowana przez obserwowane lub przekazywane jej nastawienie dorosłych. Tyle tylko, że psycholog podkreślał, że tego rodzaju wnioski odnoszą się wyłącznie do wyrażanych przez małoletnią ocen o ojcu oraz wyrażanych wobec niego emocji. Jeśli bowiem chodzi o sferę odtwarzania faktów, przedstawiany przez A. K. (2) opis zdarzeń biegły uznawał za nie budzący wątpliwości. Biegły wyrażał to następującymi słowami: „ do ustosunkowań emocjonalnych małoletniej należy podchodzić z dużą ostrożnością, sam opis zdarzenia nie budzi wątpliwości. Małoletnia jest zdolna odtwarzać fakty, których była świadkiem i których doświadczyła, jej możliwości poznawcze sprzyjają ku temu. Co do zdarzeń nie mam wątpliwości psychologicznych, jeśli chodzi o opis przedstawiony przez małoletnią. Natomiast z ostrożnością proponuję przyjmować jej oceny i ustosunkowania emocjonalne. (...) Dziewczynka może pamiętać takie doświadczenia przemocowe bo one zapadają głęboko w pamięć. Dziewczynka nie ma skłonności do konfabulacji ” (k. 123 odwrot). Taka wymowa opinii biegłego psychologa upoważniała Sąd I instancji, by zeznania małoletniej uznać za wiarygodny materiał dowodowy w zakresie odtwarzanych przez nią zdarzeń. W zakresie czynu popełnionego na szkodę matki jej relacje mogły zostać uznane jako wiarygodnie wspierające wersję A. K. (1).

Skarżący nie mógł też jej skutecznie podważyć odwołując się do opinii biegłego chirurga. Ten bowiem podnosił: „ w mojej ocenie te stosunkowo niewielkie obrażenia (bolesność barku prawego i prawego ramienia oraz ból w rejonie potylicznym – uwaga Sądu Okręgowego) mogły powstać w okolicznościach i wskutek takich działań, jak opisała pokrzywdzona. (...) Opis przedstawiony przez pokrzywdzoną koresponduje z tymi skargami, które zgłosiła podczas badania ” (k. 124).

Mając na uwadze powyższe, gdy z przeprowadzonych dowodów wyłaniały się dwie zasadniczo odmienne wersje przebiegu zdarzenia – jedną prezentował oskarżony, drugą pokrzywdzona A. K. (1) – Sąd Rejonowy miał podstawy, by odrzucić tę pierwszą w takim zakresie, w jakim sprzeczna była z ustaleniami zaprezentowanymi w wyroku.

Mając na względzie, iż wniesienie apelacji wywołało skutek w postaci umorzenia postępowania karnego co do jednego z dwóch zarzuconych oskarżonemu czynów, w ramach zwrotu wydatków poniesionych w postępowaniu odwoławczym przez oskarżycielkę prywatną z tytułu ustanowienia pełnomocnika z urzędu, oskarżonego obciążono kwotą zbliżoną do połowy minimalnej stawki obowiązującej w tego rodzaju sprawach, ustalonej stosownie do § 13 ust. 2 pkt 4 i ust. 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.